

Katowice, 25 czerwca 2020 r.

dr hab. Rajmund Tomik prof. AWF Katowice

Katedra Prozdrowotnej Aktywności Fizycznej i Turystyki

Wydział Wychowania Fizycznego

Akademia Wychowania Fizycznego im. J. Kukuczki

w Katowicach

Recenzja pracy doktorskiej

autorstwa mgr Aleksandry Borek

pt. „Motywy podejmowania turystyki couchsurfingowej oraz identyfikacja profilu jej polskich uczestników”

Praca autorstwa mgr Aleksandry Borek podejmuje jedno z aktualnych zagadnienia związanych z przemysłem czasu wolnego dotyczące znajomość motywów, jakie wpływają na decyzje o rozpoczęciu podróży turystycznej. Znajomość motywacji turystów daje możliwość zwiększenia efektywności kampanii promocyjnych zarówno konkretnych produktów turystycznych, jak i samorządowych strategii informujących o walorach turystycznych miejsc destynacji turystycznej. W dobie wzrastającej konkurencyjności w przedsiębiorstwach i regionach turystycznych, ważne jest odpowiednie ukierunkowanie działań marketingowych, które powinny wynikać z wcześniejszych badań turystów. Objęcie badaniami uczestników turystyki couchsurfingowej charakteryzowanej przez autorkę, jako

podróże, w trakcie których zamieszkuje się wśród lokalnych mieszkańców w ich domach i dzięki temu poznaje się nowe kultury, tradycje i zwyczaje (s. 22)

(kursywa w tekście recenzji wykorzystywana jest do cytowania pracy dr)

jest z poznawczego punktu widzenia jak najbardziej zasadne, gdyż turyści ci, jak również ten rodzaj turystyki, są przedmiotem badań naukowych stosunkowo rzadko.

Warto również w tym miejscu zwrócić uwagę na związki turystyki z kulturą fizyczną. W. Osiński uznał „turystykę” za złożone zjawisko społeczne, które ma charakter interdyscyplinarny, a „specyficzne i ważne powiązania występują też między uczestnictwem w turystyce a naukami o kulturze fizycznej”. Jako przykłady tych powiązań podaje on: „kształtowanie postaw prosomatycznych, rozwój różnych elementów sprawności i ukazania znaczenia zachowania nawyków higieniczno-zdrowotnych” („Teoria wychowania fizycznego”, AWF, Poznań 2011, s. 97). Zagadnienia te od wielu lat są w obszarze zainteresowań pracowników naukowych akademii wychowania fizycznego, uczelni, w których kształtuje się paradygmat nauk o kulturze fizycznej. Uzasadnia to więc jak najbardziej zasadność prowadzenia tego typu badań i ich ewaluację w ramach pracy doktorskiej na Wydziale Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu.

Formalna ocena pracy

Praca jest obszerna, liczy łącznie 295 stron, zawiera: indeks skrótów, wstęp, wprowadzenie teoretyczne („Teoretyczne podstawy turystyki couchsurfingowej jako formy podróży turystycznych i obszaru badań naukowych”), rozdziały prezentujące założenia metodologiczne przeprowadzonych badań, ich prezentację, konfrontację wyników badań własnych z piśmiennictwem oraz podsumowanie i wnioski. Po części merytorycznej zawarto streszczenie (w języku polskim i angielskim), zestawienie piśmiennictwa, spis tabel, rysunków i wykresów oraz załącznik – wykorzystany w badaniach własnych kwestionariusz ankiety.

Układ pracy jest poprawny, proporcje części teoretycznych do empirycznej odpowiednie. Tytuł pracy oddaje jej treść. Autorka odwołuje się do piśmiennictwa korzystając z przypisów dolnych i robi to właściwie. Język pracy jest zrozumiały, zarówno terminologia nauk o kulturze fizycznej, jak i nauk społecznych stosowane są w sposób poprawny.

Ocena merytoryczna poszczególnych części pracy

Rozdział 1. zatytułowany „Teoretyczne podstawy turystyki couchsurfingowej jako formy podróży turystycznych i obszaru badań naukowych” podzielono na dwa podrozdziały „Prezentacja współczesnych kierunków rozwoju turystyki oraz dotychczasowych nurtów w

turystyce” i „Identyfikacja i zastosowanie couchsurfingu oraz jego umiejscowienie w systemach kategoryzacji turystyki”. Jest to bardzo silna część pracy. Autorka na ponad 90 stronach korzystając ze stu kilkudziesięciu pozycji bibliograficznych, zarówno krajowych, jak i zagranicznych, analizuje rolę i miejsce couchsurfingu we współczesnej turystyce na tle przemian społecznych i rozwoju mediów społecznościowych. W jej wywodach prócz znawstwa literatury przedmiotu, wyraźnie widać własne doświadczenia związane z tą formą podróżowania. Drobnym niedosyt dotyczy tylko podrozdziału „Determinanty podejmowania podróży turystycznych i turystyki couchsurfingowej”, w którym wychodząc od potrzeb turysty omawia potencjalne motywy jej podejmowania. Rekomendowałbym Autorce sięgnięcie do ważnej pracy A. Decrop’a „Vacation Decision Making” (CABI Publishing, Wallingford, United Kingdom 2006) oraz często cytowanej teorii dotyczącej motywów zachowań wolnoczasowych i turystycznych S. A. Iso-Aholi „Socjopsychologiczny Model Motywacji Turystycznych” (Social Psychological Model of Tourism Motivation – SPMTM) (Iso-Ahola 1982). Opiera się ona na koncepcji czynników popychających i przyciągających turystów do podróży opisywanych przez G. M. S. Danna (1977) i J. L. Cromptona (1979). Zapewne pozwoli to na jeszcze bardziej dogłębne poznanie istoty mechanizmów związanych z podejmowaniem decyzji o tej lub innej formie turystyki i co nie mniej ważne wyboru określonej destynacji turystycznej.

Podsumowując tą część pracy uważam, że Doktorantka bez wątplenia wykazała się umiejętnością kompilacji wiedzy teoretycznej, krytycznej oceny źródeł wiedzy, dokonała dogłębnego przeglądu literatury przedmiotu i formułowania na jej podstawie własnych sądów.

W rozdziale 2. Przedstawiono założenia metodologiczne badań. Rozdział ten, raczej niepotrzebnie, rozpoczyna się o refleksji Autorki nt. wpływu internetu na życie współczesnego człowieka i koncepcji teoretycznych związanych z motywacją w turystyce. Miejscem na tego typu rozważania był rozdział poprzedni i większość, choć przyznaję, że nie wszystko tam się już znalazło. Celem pracy jest:

zidentyfikowanie i dokonanie usystematyzowanego opisu osób i grup ludzi uprawiających turystykę couchsurfingową (couchsurferów) oraz określenie motywów podejmowania przez nich tej formy podróżowania. Praca ma również cel praktyczny, jakim jest charakterystyka typowej sylwetki polskiego turysty couchsurfingowego, co prawdopodobnie umożliwi lepsze dostosowanie ofert turystycznych do potrzeb potencjalnych zainteresowanych (s. 109).

I tu zrodziło mi się pytanie dotyczące części aplikacyjnej: skoro couchsurfing nie jest biznesem (jak sama Autorka pisze na stronie 54 *Pobyty u hosta jest bezpłatny*), czy zasadne jest postawienie aplikacyjnego celu, jakim jest podnoszenie jakości ofert turystycznych dla polskiego turysty couchsurfingowego?

Prócz przytoczonego celu głównego, wyprowadzono dwa cele podrzędne, sformułowano również cztery pytania badawcze, a także wyznaczono tezy badawcze: główną oraz pomocnicze. Każda teza znalazła swoje szczegółowe rozszerzenie, po czym Autorka wymienia trzy przesłanki, które ukształtowały problematykę badawczą. Czy to nie zbyt zawzięte? A są takie proste schematy – cel, pytanie, hipoteza (nie zawsze konieczna). Prosiłbym o uzasadnienie przyjętej koncepcji prezentacji założeń badawczych.

Jak pisze Doktorantka:

Przebieg kompletowania danych został zrealizowany za pomocą następujących czynności badawczych:

- 1. Analiza i krytyka piśmiennictwa i danych ze źródeł wtórnych.*
- 2. Obserwacja uczestnicząca.*
- 3. Sondaż diagnostyczny – technika ankietowa.*

O dogłębnie dokonanym przeglądzie piśmiennictwa oraz zaletą jaką jest fakt, że mgr A. Borek sama należy do społeczności coauchsurferów już pisałem, skupię się więc na sondażu diagnostycznym. W badaniach tych wykorzystano autorski kwestionariusz ankiety, co jest godne pochwały, ale nakłada na twórcę kwestionariusza ważne z metodologicznego punktu widzenia powinności. Autorka dość krótko pisze o badaniach pilotażowych przeprowadzonych na reprezentatywnej grupie respondentów, w wyniku czego dokonano weryfikacji i skonstruowania właściwego, autorskiego formularza ankiety. W pracy naukowej ten niezwykle istotny etap powinien być opisany bardziej precyzyjnie, bo przebieg tego procesu decyduje o trafności i rzetelności przyjętej procedury badawczej. Oceniając kwestionariusz ankiety chciałbym zwrócić uwagę jeszcze na pytania dotyczące motywów udziału w tej formie turystyki. Typowe w badaniach odczuć, poglądów, postaw i motywów jest zastosowanie stopniowania odpowiedzi (np. skala Likert'a), co pozwala na określenie aprobaty, obojętności lub dezaprobaty oraz ich siły, w stosunku do każdego z zaproponowanych motywów. Może warto to na przyszłość rozważyć?

Badaniami objęto polskich użytkowników portalu www.couchsurfing.com, do analizy statystycznej zakwalifikowano odpowiedzi 790 respondentów, w większości kobiet (czy

kobiety stanowią większość uczestników tej formy turystyki?). Liczba znacząca, zwrot ankiet internetowych nieco powyżej 50%, to i tak wynik lepszy niż podaje się w literaturze metodologicznej.

Opis i dobór metod statystycznych nie budzi zastrzeżeń, do oceny współzależności pomiędzy zmiennymi zastosowano testy niezależności Chi-kwadrat Pearsona oraz współczynniki zależności V-Cramera.

Konkludując ocenę metodologii badań, mimo drobnych uwag, dobór metod uznaję za poprawny i pozwalający na ustosunkowanie się do sformułowanych pytań i tez badawczych. Liczba badanych jest znacząca, couchsurferzy nie stanowią wszak społeczności milionowej. Opis procedury badawczej jest szczegółowy i nie ma wątpliwości, że osoba chcąca takie badania replikować, będzie wiedziała jak to zrobić. Metody analizy statystycznej zostały dobrane trafnie, pozwalają one na właściwą ocenę istotności różnic poszczególnych zmiennych i znalezienie ewentualnych zależności.

Rozdział 3. Prezentacja wyników badań został podzielony na sześć części. Zaprezentowano w nich cechy uczestników couchsurfingu – gości i gospodarzy, związki między wskaźnikami społeczno-demograficznymi a cechami ich charakteryzującymi, uwarunkowania uczestnictwa w turystyce couchsurfingowej w świetle analizy regresji logistycznej oraz główne profile uczestników tego rodzaju turystyki. Ten fragment pracy jest bardzo czytelny. Dla zobrazowania rezultatów badań własnych Autorka wykorzystuje ryciny lub wykresy, właściwie interpretuje uzyskane rezultaty analiz statystycznych. Jedyne w przypadku przygotowywania monografii naukowej opartej na ocenianej dysertacji – co warto rozważyć – proponowałbym w załączniku dodać tabelę ze szczegółowymi wynikami analiz wartości testu niezależności χ^2 i poziomu prawdopodobieństwa zmiennych omawianych w pierwszych dwóch podrozdziałach. Rekomendowałbym również wyeksponowanie i głębszą analizę motywów uczestnictwa w couchsurfingu przez gości i gospodarzy (np. w oddzielnym podrozdziale), jest to wszakże główne zagadnienie pracy, jako pierwsze przywołane w jej tytule. W końcowej części tego rozdziału Doktorantka wyznacza główne społeczno-demograficzne profile polskich couchsurferów gości i gospodarzy. Wykorzystuje do tego celu zestawienia wyników dla wielu zmiennych w tabelach wielodzielczych, co pozwoliło na scharakteryzowanie typowych gości i gospodarzy uczestników tej formy turystyki.

Płynną kontynuację prezentacji wyników badań zamieszczonej w omówionym rozdziale jest kolejna część pracy zatytułowana „Syntetyczna ocena polskiego couchsurfingu w świetle wyników wykonanych badań oraz na tle poglądów i ustaleń innych autorów”. W

kolejnych czterech podrozdziałach Autorka dojrzale konkluduje wyniki badań własnych, zestawia je z wynikami innych autorów opublikowanymi w literaturze krajowej i zagranicznej i w sposób nierzadko krytyczny prezentuje własne poglądy na ich temat. Jedyne moje zastrzeżenie dotyczy podrozdziału „Motywy uczestnictwa w turystyce couchsurfingowej”, w którym Autorka odnosi się jedynie do innych badań dotyczących motywów tej formy turystyki, a należałoby również odnieść się do motywów aktywności turystycznej ogólnie. W zestawieniu piśmiennictwa znalazły się prace: T. Baker i wsp. (2017); Z. Borek i wsp. (2011); L. Koziół (2013), które traktują o motywacji w turystyce w sposób szeroki. Warto by również sięgnąć do takich pozycji jak np.:

1. Andreu L., Koza M., Avci N., Cifter N., (2005), Market Segmentation by Motivations to Travel: British Tourists Visiting Turkey. *Journal of Travel and Tourism Marketing* 19 (1), s. 1-14.
2. Jiajia W., Jing X., Erdogan, E., (2009), Investigating the Push and Pull Motivation of Visiting Domestic Destination in China: A Means-End Approach. *Journal of China Tourism Research* 5, s. 287-315.
3. Jonsson C., Devonish D., (2008), Does Nationality, Gender, And Age Affect Travel Motivation? A Case Of Visitors To The Caribbean Island Of Barbados. *Journal of Travel & Tourism Marketing* 25(3-4), s. 398-408.
4. Kim K., Noh J., Jogaratnam G., (2007), Multi-Destination Segmentation Based on Push and Pull Motives. *Journal of Travel & Tourism Marketing* 21(2-3), s. 19-32.

Dałoby to jeszcze szerszą perspektywę oceny przeprowadzonych badań i zjawiska couchsurfingu w Polsce.

Zgromadzone w pracy piśmiennictwo jest imponujące, liczy aż 395 pozycji. Podzielono je na takie części jak „Literatura” – nazwa moim zdaniem nieadekwatna, może lepiej prace zwarte i ich części, „Czasopisma”, Autorka przywołuje prawie 200 artykułów nie tylko w języku polskim, najczęściej aktualnych, „Źródła internetowe” i „Inne”. Wyrwykowa analiza wykazała, że w tej części wymieniono tylko te prace, na które powoływano się w pracy. O pewnych moich propozycjach uzupełnienia literatury przedmiotu pisałem w poprzednich częściach recenzji.

Uchybienia formalne

Autorka nie ustrzegła się drobnych błędów formalnych, które z recenzenckiego obowiązku przytoczę:

- nie ilość miejsc noclegowych (s. 16), nie ilość produktów (s. 102), a liczba,
- błąd literowy w słowie *Couchsurfingu* (s. 84),
- rekomendowałbym zastąpienie frazy *surfowania po kanapach* (s. 90) innym określeniem,
- w załączniku 2. w pytaniu 25 na s. 294, znalazły się liczby, których tam być nie powinno.

Konkluzja końcowa

W recenzji poza ocenami pozytywnymi sformułowałem również szereg uwag polemicznych i sugestii, które mają charakter subiektywny, ale i dyskusyjny. Nie zmienia to jednak mojej generalnej oceny pracy, która jest pozytywna. Autorka ma prawo do własnej koncepcji i interpretacji, mam jednak nadzieję, że część moich uwag okaże się przydatna i zainspiruje Doktorantkę do refleksji.

Przedstawiona do recenzji praca doktorska autorstwa mgr Aleksandry Borek pt. „Motywy podejmowania turystyki couchsurfingowej oraz identyfikacja profilu jej polskich uczestników” spełnia wymogi merytoryczne zawarte w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a dysertacja wykazała, że Autorka posiada wymaganą wiedzę teoretyczną związaną z naukami o kulturze fizycznej.

Wniosuję do Rady Wydziału Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu o dopuszczenie do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

